

Людмила Новицька

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Щороку збільшується кількість іноземних студентів, що приїжджають в Україну здобувати спеціальність і вивчати українську мову в літніх школах та на різноманітних курсах, особливо на теренах Західної України.

Але у викладанні української мови і предметів українською мовою виникає низка проблем, кількість яких, на жаль, не зменшується, а збільшується.

Ми, українці, які так палко захищаємо і плекаємо українську мову, переходимо на збільшення кількості груп, в яких студенти на основних факультетах здобувають спеціальність англійською мовою. Це б не дуже дивувало, якби це відбувалося у вишах Східної чи Південної України, але ця тенденція спостерігається у вишах Західної України.

Чому це відбувається? Цьому можна знайти дуже просте пояснення: у межах підготовчого факультету викладачі не в змозі підготувати студентів до навчання українською мовою на перших курсах у вишах України. Це відбувається тому, що щороку зменшується кількість фахівців з української мови як іноземної і фахівців, що здатні викладати предмети українською мовою.

Проблему підготовки фахівців з української мови як іноземної треба вирішувати централізовано, на рівні Міністерства освіти і науки України.

Викладачі, які не здатні фахово викладати українську мову як іноземну, відповідно, не в змозі укласти методичні матеріали належного рівня для забезпечення навчального процесу. За справу викладання української мови як іноземної беруться зараз звичайні викладачі української мови. Як показав наш досвід, без володіння методикою викладання української мови як іноземної заняття не досягають мети і, що ще прикріше, призводять до нерозуміння і несприйняття матеріалу іноземними студентами.

Методика викладання іноземної мови була започаткована ще у часи класичних мов – грецької, а згодом латинської, які були мовами міжнародного спілкування. Розвиток методики як науки мав свої злети

і падіння, що було зумовлено потребами суспільства. Багато мовознавців у різні часи займалися проблемами викладання іноземних мов і пропонували свої методики. Наприклад, ще у XVII столітті найвідоміший вчитель і методист цього періоду чех Ян Амос Коменський у період з 1631 до 1658 року опублікував низку книжок про свою методику навчання іноземних мов. Її основні положення:

- використовуйте імітацію замість правил для навчання мови;
- заставляйте ваших учнів повторювати за вами;
- починайте з обмеженого вокабуляру;
- навчайте учнів читання та говоріння;
- навчайте мови через картинки (наочність).

Саме Коменський вперше висловив ідею про необхідність навчання використання мови, а не її аналізу й будови.

У методиці навчання іноземних мов виділяють **загальну і спеціальну**. **Загальна** методика займається вивченням закономірностей та особливостей процесу навчання будь-якої іноземної мови. **Спеціальна** методика досліджує навчання конкретної іноземної мови з урахуванням мовних і мовленнєвих особливостей рідної мови. І цими двома аспектами методики викладання іноземної мови повинні володіти викладачі, які беруться викладати українську мову як іноземну. А щоб оволодіти цими методиками, потрібне відповідне навчання викладачів, яке майже відсутнє в Україні. На жаль, не має розвитку і спеціальна методика, яка б досліджувала мовні й мовленнєві особливості української мови.

У своїй доповіді ми не ставили за мету зробити історичний екскурс у розвиток методики викладання іноземних мов. Це окремий курс, який мав би викладатися протягом як мінімум семестру. Нашою метою було привернення уваги до існування цієї науки.

Невирішення однієї проблеми тягне за собою низку інших проблем.

Щоб викладати будь-яку науку, необхідне методичне забезпечення. Звичайно, викладачі намагаються методично забезпечити курс, який вони викладають. Але, якщо викладач не володіє методикою викладання української мови як іноземної, чи в змозі він укласти методично грамотне забезпечення викладання? На нашу думку, відповідь на поверхні. Немає фахівців, немає відповідного методичного забезпечення – і, як наслідок, у вишах України іноземці здобувають спеціальність англійською мовою.

Виникає інше питання: а чи фахово вони її здобувають? Після закінчення підготовчого факультету студент подає документи на навчання в англійську групу. Але ж наш досвід показує, що студенти, які приїжджають до нас здобувати спеціальність, походять здебільшого з африканських чи азійських країн, і рівень володіння англійською мовою у них переважно низький. Ніхто не переймається і тестуванням, щоб визначити рівень володіння англійською мовою. Як наслідок, іноземні студенти здобувають освіту в Україні, яка не відповідає європейським стандартам.

У квітні цього року відбулася Всеукраїнська науково-методична конференція у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя «Актуальні питання організації навчання іноземних громадян у технічних вищих навчальних закладах України». Представники майже всіх технічних вузів брали у ній участь. Були дуже цікаві доповіді деканів, здебільшого основних факультетів. І було дуже прикро почути, що на основних факультетах вишів Івано-Франківщини і Тернопільщини більшість студентів здобуває спеціальність англійською мовою. І доповідачі – викладачі вишів – презентували свої доробки у викладанні предметів англійською мовою.

Усьому цьому є пояснення. У межах підготовчого факультету, окрім курсу вивчення української мови, повинен паралельно викладатися курс наукового стилю мовлення. Перед вводом будь-якої природничої дисципліни, як мінімум за 2 тижні, вводиться курс наукового стилю мовлення, який допомагає іноземним студентам уникнути труднощів у сприйнятті тієї чи іншої технічної дисципліни. Ми ознайомилися з роботою багатьох підготовчих і основних факультетів і зробили висновок, що тільки поодинокі виші вводять у навчання науковий стиль мовлення.

На підготовчому відділенні для іноземних громадян національного університету «Львівська політехніка» було укладено низку посібників і словників з викладання наукового стилю мовлення. Ми і далі працюємо над цією проблемою, тому що усвідомлюємо, що іноземні студенти приїхали до нас здобути певну спеціальність, і українська мова є інструментом для здобуття цієї спеціальності. Але, щоб студент фахово здобув цю спеціальність, необхідно займатися таким аспектом методики викладання іноземної мови, як науковий стиль мовлення, з метою надати допомогу студенту увійти без остраху в розуміння матеріалу предмета. Та, на жаль, одиниці вишів

усвідомлюють важливість цієї проблеми. Адже будь-яку граматичну категорію чи частину мови, наприклад, іменник і прикметник та їхні особливості відмінювання, можна вивчати на матеріалі мови спеціальності, наприклад, у випадку навчання економічної спеціальності, використовуючи наступні словосполучення: економічний спад, економічний ресурс, економічний аналіз, економічна система, економічна діяльність, економічна модель, економічна ефективність, економічна організація, економічна свобода, економічна захищеність, економічна теорія, економічна політика, економічна роль, економічне зростання, економічне середовище, економічне дослідження, економічні ресурси, економічні закони, економічні цілі, економічні успіхи, економічні процеси, економічні реформи, економічні коливання тощо.

Вищенаведений лексичний мінімум допомагає викладачам у підготовці до занять і полегшує студентам засвоєння матеріалу спеціальності.

Плідно ми працюємо і над проблемами методики викладання української мови як іноземної. До попередньо виданих раніше двох частин вправ ми уклали третю частину, яка містить систематизацію таких важливих тем, як :

- дієслова;
- уживання дієслів з часткою -ся і без неї;
- дієслова руху;
- сполучники та сполучні слова.

Вправи третьої частини можуть використовувати студенти та викладачі не тільки підготовчих факультетів, а й перших курсів основних факультетів з метою систематизації чи повторення програмного матеріалу підготовчого факультету з української мови.

Усі вищенаведені теми викликають певні труднощі в іноземних студентів. Інколи навіть носії мови не можуть правильно визначити дієвідміну, тому для іноземних студентів ми виділили 5 груп:

група 1а

-ю
-еш
-є
-ємо
-ете
-ють

група 1б

-у
-еш
-е
-емо
-ете
-уть

група 2а

-**(л)ю**
-**иш**
-**ить**
-**имо**
-**ите**
-**(л)ять**

група 2б

-**у**
-**иш**
-**ить**
-**имо**
-**ите**
-**ать**

група 3

їсти, дати, віддати, задати, відповісти тощо

я їм
ти їси
він їсть

ми їмо
ви їсте
вони їдять

1а вивчати – **2б** вивчити + що?

вивчати мову; вивчити вірш

1а вставати – **1б** встати (я встану) + коли?

вставати рано; встати о сьомій годині

Також ми систематизували дієслова руху без префіксів і з префіксами, що звичайно допомагає іноземним студентам у вивченні теми, тому що вони бачать систему і можливість вживання дієслів за аналогією, наприклад:

<i>Дієслова односпрямованого руху</i>	<i>Дієслова різноспрямованого руху</i>
йти	ходити
бігти	бігати
їхати	їздити
летіти	літати
плисти	плавати
везти	возити
вести	водити
нести	носити
повзти	повзати
лізти	лазити

Дієслова руху з префіксами.

Префікси	Прийменники	Питання
під (піді) - підійти під'їхати піднести (що?) підвести (кого?) підвезти (що? кого?) підбігти підлетіти підплисти підповзти підлізти	до	куди? до чого? до кого? ----- до будинку до кімнати до лікаря до чоловіка до берега

Усі вправи третьої частини скеровані на розвиток навичок й умінь письмового та усного мовлення.